

MENNISKJUR ESTETISK

– Tað er eitt løgið djór, ið brúkar so nógva tíð, tilfar og orku at prýða seg sjálvt og sítt umhvørvi. Tað eru eingin onnur djór, ið gera líka nógv burturúr tí. Stóri spurningurin er hví í allari víðu verð er eitt djór sum menniskja, ið brúkar so nógva orku upp á slíkt. Tað sigur Henrik Høgh-Olesen, professari í persónleika og sosialari sálarfrøði á Aarhus Universitet.

HALLUR AV RANA

HALLUR@SOSIALURIN.FO

Henrik Høgh-Olesen minnst fyrstu ferð, at hann bleiv so fullkomiliga tikin av bóli av vakurleika, at hann gloymdi tíð og stað, og uppliving rørði okkurt djúpt í honum.

Hann var fimm ára gamal, og hann stóð inni í stovuni hjá ommuni, tá ein sólstrála rakti ein vasa, ið stóð í vindeygakarminum.

– Hann hevði ein djúpan reyðan lit við gullmynstri. Tað var ikki ein serliga finur vasi, men var ein so vorðin, ið tey selja ferðafólki, og omma hevði keypt hann í Venedig, greiðir Henrik Høgh-Olesen frá um vasa, áðrenn hann heldur fram.

– Men meðan hann stóð í vinddeygakarminum, og ljósið breyt í vasanum, broyttist hesin vasin til ein guddómligan skatt fyri meg. Tá merkti eg, at hetta vakra verkið rørði við nakað djúpt í mær, og eg spurdi alt fyri eitt ommu, um eg kundi arva vasan, tá ið hon fór frá foldum.

Hendan løtan kyndi undir ein lívslangan áhuga og hugtikni fyri hví estetiskt ting vakja nakrar serliga kenslur í menniskja.

55 ár eru liðin síðan Henrik Høgh-Olesen varð hugtikin av reyða vasanum hjá ommuni, og er lítli smádrongurin í dag professari í persónleika og sosialari sálarfrøði

á Aarhus Universitet og er harumframt mettur at vera millum forandi serfrøðingarnar í Danmark innan atferðargransking.

Hansara gransking innan menniskjur og atferð seinastu 25 árin, harav hann seinastu tiggju árin hevur lagt serliga orku í at granska innan estetikki ella fagurfrøði, hevur m.a. ført við sær, at hann í 2011 varð útnevndur til riddara av Dannebrog, umframt at hann javnan er at hoyra sum serfrøðingur í donskum miðlum.

Sex, fáfongd og kapping

Seinni í mánaðinum fáa føroyingar høvi at hoyra danska professaran, tá hann undir fangandi yvirskriftini: "Sex, fáfongd og kapping alneyðug hjá okkum øllum", fer at halda ein fyrilestur í høvuðsstaðnum.

Danski professarin flennir tó og er bilsin á máli, tá eg lesi honum yvirskriftina á fyrilestrinum, ið hann skal halda í Tórshavn 30. juni. Tað er týðiligt, at yvirskriftin kemur óvart á hann, men hóast hann ikki sjálvur hevur verið við til at gjørt hana ella góðkent hana, so skilur hann væl viðkomandi, ið hevur snikkað yvirskriftin saman.

– Eg skilji væl samanhangin. Eg havi skrivað eina bók um tað, ið eg nevni tað estetiska menniskjadjórið. Tað er eitt løgið djór, ið brúkar so nógva tíð, tilfar og orku at prýða seg sjálvt og sítt umhvørvi. Tað eru eingin onnur djór, ið gera

líka nógv burturúr tí, sigur danski professarin, áðrenn hann nevnr spurningin, ið hann hevur roynt at svarað gjøgnum sína gransking.

– Stóri spurningurin er hví í allari víðu verð er eitt slíkt djór sum menniskja, ið brúkar so nógva orku upp á slíkt. Á tann hátt hevur yvirskriftin nakað at gera við djypri motivini fyri hví vit gera hesi tingini.

Løgin atferð

At menniskja er eitt djór eins og apur, seyður og annað er danski professarin ikki eina løtu í iva um. Tann sannføringin er eisini ein av orsökunum til, at áhugin fyri tí estetiska tokkanum hjá mannaættini er so stóur.

– Tað man skal royna at skilja er, at tað eru ting, ið vit taka fyri givið. Vit uppfata hesa verðina, ið vit hava skapt, sum nakað fullkomiliga natúrligt. Men neyðugt er at hava í huga, at tað eru eingin onnur djór, ið innrætta seg á sama hátt sum vit, vísir Henrik Høgh-Olesen á.

At menniskjur hava eina trongd at prýða seg sjálvi og sítt umhvørvi er als ikki nakað nýtt. Tvørturímóti vísir professarin á, at kanningar av okkara ættarfedrum vísa, at tað er ein aldargamal siður hjá menniskjanum.

– Um vit fara 40.000 ár aftur í tíðina, tá gingu okkara forfedrar inn í holur og pyntaðu tær frá gólv til loft. Tað er ein løgin atferð, tí tey høvdu knapt nokk klæðir á

likaminum ella mat í búkinum. Tað var heldur ikki tær holur, ið man búðu í, ið man pyntaði, men aðrar holur, greiðir Henrik Høgh-Olesen, og heldur fram við øðrum dømunum.

– Um hugt verður eftir gomlum tólum, ið fornfrøðingar finna, so eru 90 prosent av amboðunum, ið man finnur frá hesum upprunafólki, prýdd á ymiskan hátt. So skjótt eitt spjót varð liðugt, so bleiv tað prýdd á onkran hátt. Men hvør er orsøkin? Tað gevur einki eyka nýtslulivirði, men ger tað einans estetiskt vakrari, vísir professarin á.

Uppgerð við Maslow

Flestu, ið hava lisið á hægri skúla, hava helst fyrr ella seinnu lært um kenda ástøðið hjá russiskt-amerikanska sálarfrøðinginum Abraham Maslow, ið ber hansara eina heitið Maslows tørvspýramida.

Sambært ástøðinum hjá kenda sálarfrøðinginum ber til at býta tørvirnar hjá menniskjum upp í ymisk lög alt eftir hvussu týðningarmikil tey eru, og at tað ikki er fyrr enn, at eitt menniskja megna at nøkta teir mest grundleggjandi tørvirnar, at tey veruliga seta orku í at nøkta hinar.

Hjá Abraham Maslow eru teir fýsisku tørvirnar sum matur, vatn, svøvnur o.s.fr. teir týðningarmestu og mest grundleggjandi at nøkta, og síðan koma onnur lög við øðrum tørvum, so sum tørvurin fyri at vera partur av einum bólki, at

Sum djór høvdu vit ikki sloppið at brúkt okkara tíð og orku at prýða okkum og okkara umhvørvi, um tann atferðin einki virði hevði.

uppnáa ein sosialan status, viðurkenning o.s.fr.

Millum teir tørvir, ið hava minst at siga, er at tørvurin at útrykkja seg listarliga, og her er tað, at Henrik Høgh-Olesen hevur hug at taka eina uppgerð við Abraham Maslow.

– Hjá Maslow kemur listin seint í tørvinum hjá menniskjum, men tað heldur ikki, tí okkara forfedrar megnaðu ikki at metta primeru tørvirnar, men kortini skaptu tey list, vísir Henrik Høgh-Olesen á.